

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

مدرسه علمیه حضرت زینب (سلام الله عليها) شهرستان یزد

**عنوان:**

# **مبانی فقهی مراجعه به پزشک غیرمماثل**

**استاد راهنما :**

سرکار خانم فهیمه قاسمی

**گردآورندگان:**

رضیه رئیسی

اعظم مزیدی

لیلا احمدی

پاییز ۹۴

## چکیده

اسلام به سلامتی افراد جامعه اهمیت می دهد و خواستار انسان هایی سالم، با نشاط و نیرومند است. چون بدن سالم است که پرورش دهنده روح می تواند باشد و او را در تقرب به خدا کمک می کند. افرادی که بیماری جسمی دارند، برای درمان بیماری به پزشک مراجعه می کنند، در این جا بسیار اتفاق می افتد که به پزشک غیر هم جنس خود رجوع می کنند و با دلایلی نظیر این که پزشک هم جنس ما کم است و یا در این مورد بیماری مهارتی ندارد یا پزشک محرم بیمار است، کار خود را توجیه می کنند. اما از منظر فقه اسلامی نگاه پزشک غیر همجنس و نامحرم به بدن و عورت یا لمس آنها حرام است مگر در حال ضرورت. در این پژوهش بر آن هستیم که مبانی فقهی مراجعه به پزشک غیر مماثل وطنی مراحل درمان باتکیه بر ادله شرعی و همچنین پیامدهای آن را بیان کنیم. مواردی که رجوع به پزشک غیر هم جنس مانعی ندارد همراه با شرایط آن و موارد عدم جواز را هم بیان خواهیم کرد.

## کلیدواژه :

پزشک غیرمماثل، ضرورت، اضطرار

## فهرست مطالب

|                                   |    |
|-----------------------------------|----|
| مقدمه :                           | ۱  |
| کلیات :                           | ۲  |
| ۱- ضرورت                          | ۲  |
| مفهوم لغوی:                       | ۲  |
| معنای اصطلاحی:                    | ۲  |
| ۲- اضطرار                         | ۳  |
| مفهوم لغوی:                       | ۳  |
| ۳- اضطرّ                          | ۴  |
| مفهوم اصطلاحی:                    | ۴  |
| ۴- اجبار                          | ۵  |
| مفهوم لغوی:                       | ۵  |
| مفهوم اصطلاحی:                    | ۶  |
| فصل اول: آموزش پزشکی              | ۷  |
| مراحل درمان                       | ۷  |
| ۱- توصیف و شرح بیماری             | ۷  |
| ۲- نگاه و لمس                     | ۸  |
| مراجعه به پزشک غیر مماثل          | ۱۰ |
| شرایط مراجعه به پزشک غیر همجنس    | ۱۲ |
| پیامدهای مراجعه به پزشک غیر مماثل | ۱۳ |
| ۱- القاء و تأیید عقیده منفی       | ۱۳ |
| ۲- ایجاد زمینه فساد               | ۱۳ |
| راهکار                            | ۱۴ |
| ۳- عواقب دنیوی و اخروی گناه       | ۱۴ |

۱۴ ..... راهکار

۱۵ ..... نتیجه

۱۶ ..... فهرست منابع و مآخذ

## پیامدهای مراجعه به پزشک غیر مماثل

### ۱- اللقاء و تأیید عقیده منفی

بعضی بر این باورند که پزشک محرم است و در عقاید و افکار خودشان، پزشک را از محارم می‌شمارند. در حالی که این عقیده، هیچ استناد و مرجع معتبر فقهی ندارد و برای آن مدرک و ادله‌ای ارائه نشده است. عده‌ای هم به خاطر راحت طلبی یا منفعت طلبی یا منفعت خواهی و شاید بی‌اعتمادی به قشر پزشکان زحمتکش زن و ... بر عقیده باطل گذشتگان پافشاری می‌کنند و این اصرار از دو سو صورت می‌گیرد. یعنی علاوه بر بعضی بیماران، گاهی از جانب بعضی پزشکان غیر متعهد هم مطرح می‌شود که پزشک محرم است. متأسفانه سوء استفاده‌های زیادی از این عقیده نادرست می‌شود که آمار تکان دهنده آن در لابلای پرونده‌های پزشکی، اندک نیست.

بهتر است به جای پافشاری بر یک عقیده باطل، به دنبال شناخت احکام صحیح مراجعه به پزشک باشیم و با تحقیق و بررسی، پزشکان همجنس متعهد و متخصص را بیابیم و همچنین با توکل بر خدا، مراحل درمانی را انجام دهیم و دیگران را نیز در مواقع لزوم، راهنمایی کرده تا کم‌کم توجه به حریم و حرمت‌ها و روابط محرم و نامحرم جای خود را به سهل‌انگاری در این امور بدهد.

### ۲- ایجاد زمینه فساد

باور داریم که برخی از پزشکان تخصص دارند و غالباً متعهد و بعضاً متدین هم هستند، اما قطعاً معصوم نیستند و امکان خطا و اشتباه برای آنها وجود دارد. با اندکی تأمل در می‌یابیم که علاوه بر این که آموزه‌های اسلامی بر حرمت نگاه و لمس نامحرم تأکید می‌کند، همان‌طور که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرماید: لِكُلِّ عَضْوٍ مِنْ ابْنِ آدَمَ حَظٌّ مِنَ الزَّنا فَالْعَيْنُ زناه النَّظْرُ<sup>۱</sup> برای هر کدام از اعضای انسان، زنا خاصی است و زنا چشم، نگاه به نامحرم است.

عقل هم به محرک بودن و مفسده داشتن بعضی توصیف‌ها یا نگاه‌ها حکم می‌کند و این که همین نگاه و ... زمینه فساد را فراهم می‌کند. ولی اکثراً با کرامت نفس خود را حفظ می‌کنند. اتفاقات ناخوشایندی که گاهی در حوزه پزشکی اتفاق می‌افتد ریشه در فراهم شدن زمینه اولیه فساد دارد. البته در موارد ضرورت و ناچاری با

---

۱. بحار الانوار، ج ۱۰۴، ص ۴۲

رعایت مراتب درمان، به طور مثال اگر پزشک با نگاه غیر مستقیم مثل نگاه در آینه می تواند به بیماری پی ببرد و درمان کند به مرحله بعدی که نگاه مستقیم است، منتقل نشود، و برای حفظ جان انسان قابل قبول است. اما نهم مشکلاتی که با یک مراجعه ساده به پزشک مماثل حل می شود و یا با جستجوی کمی پزشک مماثل را می یابیم، قطعاً پذیرفتنی نیست.

## راهکار

بهتر است از سوی مسئولین و کارگزاران نظام اسلامی، تمهیداتی اندیشه شود که بیمارستان های کشور کمتر به صورت مختلط باشند. [الحمدلله در عصر حاضر کشور ما به اندازه کافی پزشک و پرستار و پرسنل و... مرد و زن دارد]. حداقل چند بیمارستان تخصصی زنان تأسیس شود که از خدمه تا فوق تخصص همه از زنان باشند که هم زمینه فساد بین بیمار و پزشک ایجاد نشود و هم بین پزشکان و بیماران و کارکنان بیمارستان، روابط مخفی و نامشروع به وجود نیاید.

## ۳- عواقب دنیوی و اخروی گناه

از آنجا که گفتگوی تحریک آمیز و غیر ضروری با نامحرم و نگاه و لمس حرام جزء محرمات احکام اسلامی است. در باب مراجعه به پزشک هم به جز در موارد خاص که بیان شد، در مابقی مثل انتخاب کردن متخصص مرد و یا بی اعتمادی کاذب به پزشک هم جنس، در گروه محرمات قرار می گیرند که انجام حرام همان ارتکاب گناه است و گناه عواقب دنیوی و اخروی زیادی دارد. از عواقب دنیوی آن می توان به روابط نامشروع، تجاوزها و اخاذی های زیادی اشاره کرد. در ضمن رسوایی و محرومیت از موقعیت های اجتماعی و تخریب شخصیتی افراد نیز دنباله رو آن است. علاوه بر این که مراجعه به پزشک غیر مماثل و توصیه دیگران به مراجعه به او، می تواند پرونده گناه را باز نگه داشته و دائماً گرفتار باشیم. از عواقب اخروی گناه هم نباید غافل بود که در منابع دینی ما مطالب فراوانی آمده که از محل بحث ما خارج است.

## راهکار

۱- بهتر است از طریق رسانه های جمعی، آگاهی مردم را در زمینه حکم فقهی این مسأله و حد مجاز رجوع آنها به پزشک غیر مماثل، بالا برد و از عواقب ناخوشایندی که گناه پیش می آید مردم را مطلع نمود.

۲- وزارت بهداشت و درمان، مسئولین و مدیران بیمارستان ها را ملزم نمایند تا با برنامه ریزی صحیح ، همه روزه پزشک زن و مرد در بیمارستان ها و کلینیک ها، حضور داشته باشد تا از میزان مراجعه ناخواسته و اجباری بعضی از بیماران به پزشک غیر مماثل کاسته شود.

۳- مسئولین بخش پذیرش مقید شوند که به اموری مثل ارجاع بیمار زن به پزشک زن و بیمار مرد به پزشک مرد، توجه خاطر داشته باشند.

## نتیجه

شکی نیست معاینه و تشخیص، نقش حیاتی و ضروری در معالجه دارد؛ به گونه ای که در عرف پزشکی شهرت یافته است «تشخیص نیمی از درمان است»، به ویژه امروزه که در اثر پیشرفت علم پزشکی، تخصص ها و گرایش های فراوانی در قلمرو این علم پدید آمده است. و چه بسیار بیماری های مختلفی که با علایم ظاهری مشترکی بروز و ظهور



می یابند و تنها با معاینه و تشخیص می توان به کمک مؤثر و درمان پرداخت و چه بسا نادیده گرفتن آن موجب ضررهای جبران ناپذیر جانی برای بیماران خواهد شد.

به دلیل اهمیتی که جان انسان ها از دیدگاه اسلام دارد، درمان بیماران از سوی پزشکان حاذق، پاداشی غیرقابل وصف دارد؛ بدین سان پزشکانی که برای خدا به معاینه و تشخیص درست و بایسته بیماری ها می پردازند، از ارزش ویژه ای نزد خداوند برخوردارند. در این جا باید توجه داشت که رجوع هرکس به پزشکی که هم جنس خودش نیست با توجیهاتی که خودش می کند جایز نیست بلکه باید تا جایی که امکان دارد برای درمان بیماری خود به دنبال پزشک حاذق هم جنس خود باشد. حالا اگر یافتن پزشک برایش عسر و حرج دارد یا پزشک حاذق هم جنس یافت نشد یا تشخیص بیماری او متوقف بر رجوعش به پزشک غیر هم جنس است یا دلایلی نظیر موارد بیان شده، که اینها نشانه اضطرار و یا در حالت ضرورت است، فقهای اجازه داده اند به پزشک غیر همجنس مراجعه کند.

پزشکان ما هم باید بدانند که حرفه مهم و خطیری را انتخاب کرده اند لذا در همه جا خداوند متعال را مد نظر داشته و موازین شرعی را رعایت بفرمایند. به این امید که روزی در جامعه ما همه در امور پزشکی مقید باشند.

## فهرست منابع و مآخذ

۱- سعدی ابو جیب، القاموس الفقہی، دار الفکر، دمشق دوم، ۱۴۰۸ ه ق

۲- شیرازی، صدرالدین، محمد بن ابراهیم، الحاشیه علی الہیات، قم، بیدار، بیتا

- ۳- شیرازی، صدرالدین، محمد بن ابراهیم، اسفار اربعه، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۹۸۱م، ج ۱
- ۴- شیرازی، ناصر مکارم، احکام بانوان، انتشارات مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، قم - ایران، یازدهم،

۱۴۲۸ هـ ق

- ۵- گلپایگانی، لطف الله صافی، استفتاءات پزشکی، دار القرآن الکریم، قم، اول، ۱۴۱۵ هـ ق
- ۶- بحار الانوار، مجلسی، محمد باقر، مؤسسه الطبع و النشر، چاپ، بیروت، ج ۱۰۴،
- ۷- لنکرانی، محمد فاضل موحدی، احکام پزشکان و بیماران، مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، قم، اول،

۱۴۲۱ هـ ق

- ۸- خامنه‌ای، سید علی بن جواد حسینی، أجوبة الاستفتاءات، قم، اول، ۱۴۲۴ هـ ق
- ۹- نجف آبادی، حسین علی منتظری، احکام پزشکی، نشر سایه، قم، سوم، ۱۴۲۷ هـ ق
- ۱۰- خمینی، شهید، سید مصطفی موسوی، مستند تحریر الوسيلة، ج ۲، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- قدس سره، تهران، اول، هـ ق
- ۱۱- طباطبایی یزدی، سید کاظم، العروة الوثقی، مؤسسه العلمی المطبوعات، چاپ دوم، بیروت، ۱۴۰۹، ج ۲، فی احکام

النکاح